

672/006, KISS TÖZKE

672/006 IDEJE: 1971.

TART.: A KENDER TERMESZTÉSE, FELDOLGOZÁSA,
A HÁZVÁSZON FELHASZNÁLÁSA ÉS JELENŐSÉGE

25 lap, 7 rajz

FŐKÖNYVI osztály: KERTAS

SZÁMOSZTÁS: VII, A
XIV,

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

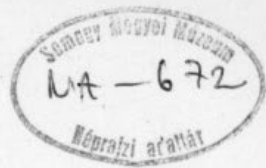

KISKUNHALASI GYÁRA

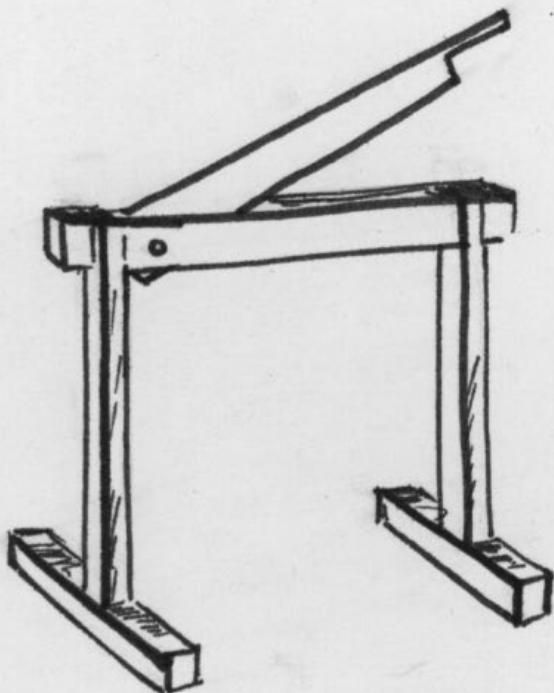
KERTAS

ÁTVEVETVE AZ EGYSÉGES ITK. 1948-as TETELE ALÓL

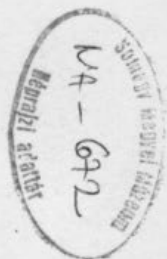
1948.

T i l o l ó

Kutas, 1971 június hó

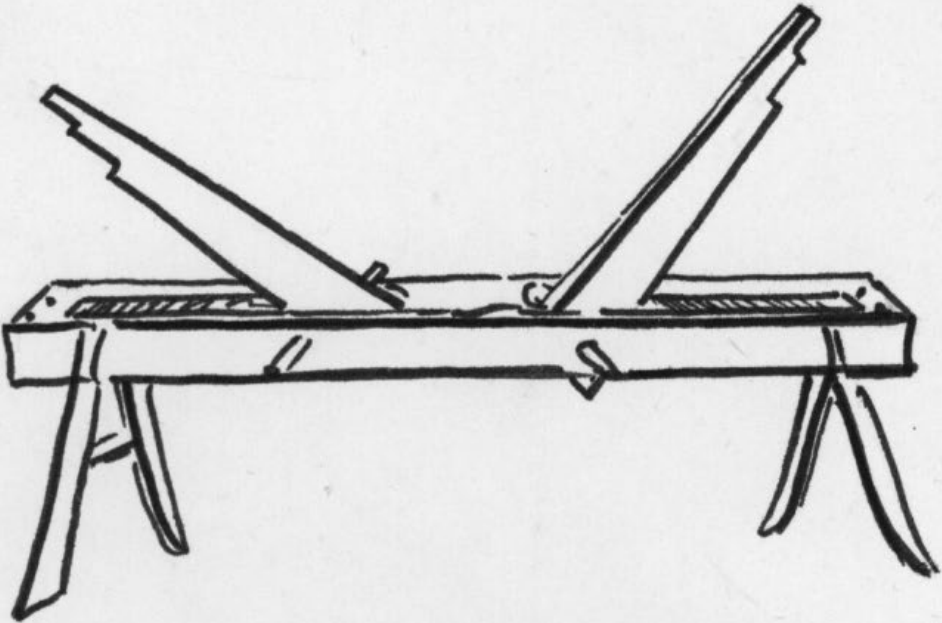

V/15/34

V/15/30

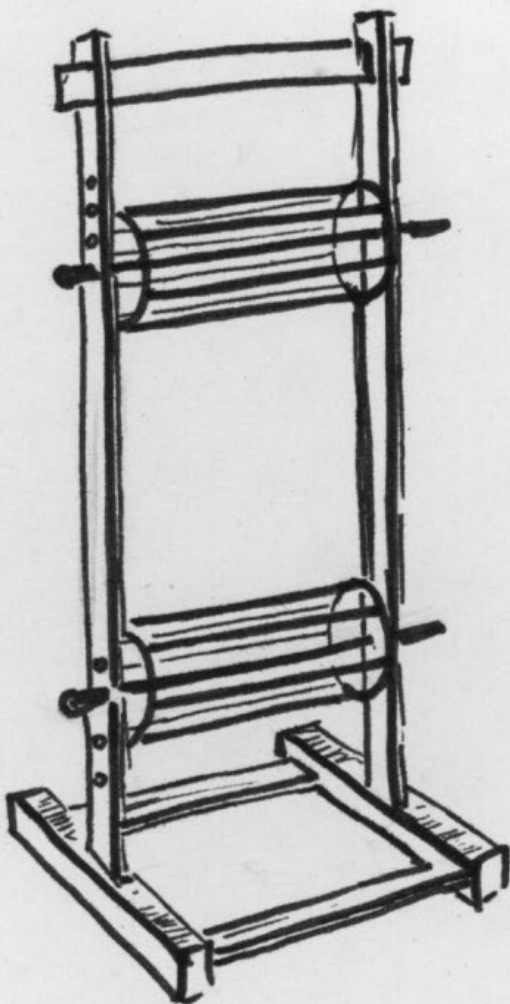
K e n d e r t ö r ő , k e n d e r v á g ó

Somogy Megyei Múzeum
14-672
Réprajzi osztály

Kutas, 1971 június hó

Gombolyító

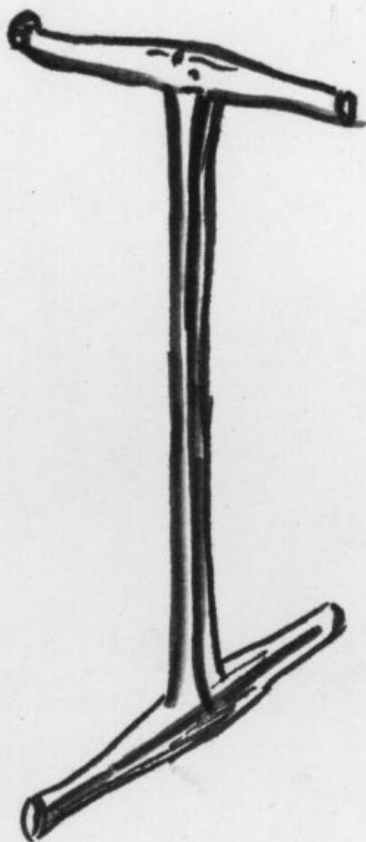

Kutas, 1971 június hó

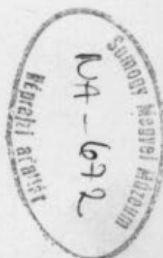

V/15/32.

Á s p a

Kutas, 1971 június hó

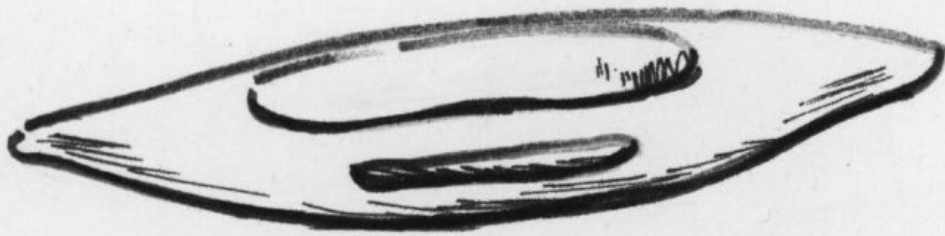

V/15/33

V/15/34

Vetélő

SOMOGY Művelődési Központja
NA-672
Néprajzi archívum

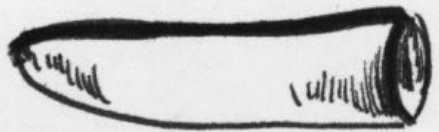

Kutas, 1971 június hó

V/15/25

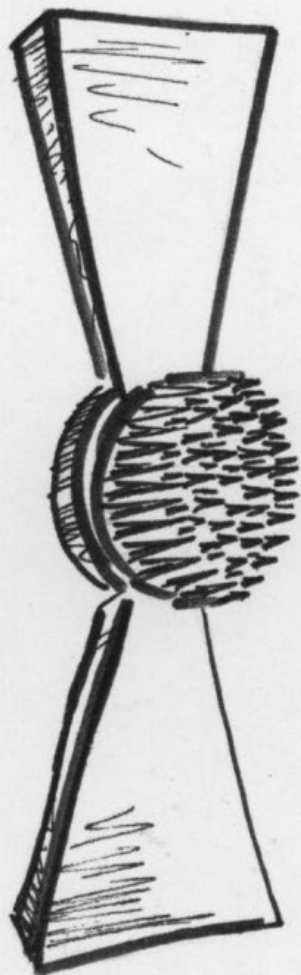
Somogy Megyei Múzeum
NA-672
Néprajzi osztály

T u t u k a

Kutas, 1971 június hó

G e r e b e n

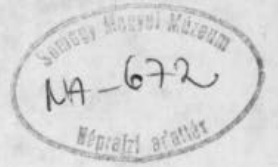
Kutas, 1971 június hó

v/15/36.

1948

V/15/129

A kender termesztése,
feldolgozása, a házivászon
felhasználása és jelentősége
egy faluban

Összegyűjtötte és lejegyezte:

Kiss József
ny. ált. isk. igazgató

K u t a s

Személyi lap

Az 1971-évi XIX. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra
beküldött pályamunkához

Kiss József
ny. ált. isk. igazgató

A pályázó neve és foglalkozása /tanulóknál osztálya/:

Az iskola neve /tanulóknál/:

A beküldött pályamunka címe: A kender termesztése, feldolgozása, a házi-
vászon felhasználása és jelentősége egy faluban.

A gyűjtés helye /helység, megye, járás/, ideje /nettől-meddig?/ és
egyéb körülményei /pl. a pályázó kapcsolata a helységgel/:

Kutas, Somogy megye, Nagyatádi járás, 1971. márc. május. 1950-től a község
általános iskolájának igazgatója nyugdíjazásáig, 1971. febr. 16-ig. Azelőtt
a szomszédos Kisbajomban volt tanító 14 évig.

A pályamunkában feldolgozott témakörben olvasott irodalmi forrásmunkák
megjelölése /feltüntetve, hogy mi van közülük a pályázó birtokában/:

A pályázatban felhasznált irodalmi forrásmunkák /amennyiben a pályá-
munkában nincsenek feltüntetve/:

Az adatközlők /akitől a pályázó az anyagot gyűjtötte/ személyi adatai
/név, életkor, foglalkozás, lakóhely, - telepesekénél korábbi lakóhely
is/ amennyiben a pályamunkában nincsenek feltüntetve:

id. Váradi József, 76 éves, azelőtt egyéni gazdálkodó kisparaszt, jelenleg
tsz. járadékos, Kutas, Ady E. u.
özv. Tóth Andorné 82 éves, htb, tsz. járadékos paraszttasszony, Kutas, Ady e. u.

Résztvett-e a benyújtott pályamunka valamilyen más /járás, városi,
iskolai stb./ pályázaton? Ha igen, melyiken és milyen eredménnyel?

A ragadványnevek kialakulása és élése Kutas községben.
Cséplés, hordás munkamenete, munkaeszközei, műszókincse, szokásai, hiedelmei.

A pályázó további gyűjtési /pályázati/ tervei:

Kelt: Kutas, 1971. július 5.

Aláírás: *Kiss József*

Lakáscím: Kutas Ady E. u. 12. sz.

Esetleges szünidei cím:

1948

A kender termesztése, feldolgozása, a
házi vászon felhasználása és jelentősége egy faluban

Ahogy téli estéken járom a falut és beszélgetek idősebb férfiakkal, asszonyokkal, úgy rajzolódik elém a régi paraszti munkának egyik jellegzetes ága, a kender termesztése, feldolgozása és a belőle készült kendervászon felhasználása. Többeket megkérdeztem, hogyan is végezték ezt a munkát? A kapott válaszok és beszélgetés alapján próbálom egységbe foglalni s megfelelő, - ha nem is teljes - képet adni falusi parasztságunk ebbéli tevékenységéről századunk fordulóján és az azt követő több mint negyedszázados időkben.

A kender.

Kender, az eperfélék növénycsalád Cannabis nemzetsége; egyetlen faja a Közép-Ázsiában honos Cannabis sativa, mely Turkesztánban, a Bajkál-tó és a Kaspi-tenger vidékén mind mai napig is vadon található. Egyenesszárú egyéves növény. Magassága változó. Jó talajban, kellő gondozás mellett 4 m magasságra is megnő. Leveli tenyeresen szeldeltek, a felsők azonban gyakran épek. A levélkéik száma 3-7, keskeny vagy szálalás lándzsásak, egyenletesen fűrészesek, apró, sűrű szőröktől érdesek.

Kétlaki növény. A hím példányok alacsonyabbak, porzós viráguk, füzérszerű virágzatban csoportosulnak, leplük ötlevelű, a porzók lecsüngenek. A női példányok magasabbak s a termős virágok végig leveles, füzérszerű virágzatban állanak, bibéjük piros, minden egyes virágot csuklyaalaku előlevél zár magába. Ritkán egylaki példányok is találhatóak. A termés, melyet közönségesen kendermagnak mondanak, apró aszmag. Nagysága 3-5 mm s minthogy kisebb és nagyobb magvak bizonyos százalékos állandóságot mutatnak, keresik a nagyságbeli különbség össze-

függését bizonyos más tulajdonságokkal, eddig azonban eredménytelenül.

Az egész növénynek jellemző illata van, mely különösen feltűnik a kendertáblák mellett vagyha a növények között járunk. Ugylátszik, ez a tulajdonsága hívta fel az ember figyelmét a kenderre. A növény bódító illata ugyanis kábító hatású gyantától ered, mely minden részében megtalálható, főleg azonban a termősvirágok előleveléiben apró cseppecskék alakjában. Az illat hatása olyan erős, hogy a kenderrel dolgozó munkásoknak nem egyszer fáj a fejük vagy esetleg el is szédülnek.

A régi időben azonban sokra becsülték a kábító mérgeket s a kenderből is élvezeti cikket csináltak. Herodotos írja, hogy a szkíták bezárkóztak sátraikba, parázsra kendermagot hintettek s a keletkező füstöt addig szívták magukba, míg az élvezettől ordítva kirohantak a levegőre. A mi klimánk alatt kevesebb a kender gyantataralma, délen több, különösen Indiának szárazabb vidékein.

A gyantát nagyon fáradságos munkával gyűjtik össze a növényről s borsó, esetleg diónagyságu darabokban kerül hasis néven kereskedelembé. Különösen a mohamedánok között terjedt el az élvezete. Pusztítása nem sokkal marad el az ópiumé mögött.

A kender termésében kb. 35 % olaj van s a kendermagolaj kereskedelembé is kerül. Frissen zöldsárga, később barnássárga. Étolajnak kevésbé, főleg műszaki célokra, szappanfőzésre, firneiszkészítésre, a festékiparban használják.

A kendermag ismert madáreledel. A népi gyógyászatban meleg bogrogatásokhoz is használják péppé törve, mint fájdalomcsillapítót, kivált hólyagbántalmak esetén.

A kőkorbán és a bronzkorbán még sem Közép, sem Nyugat-Európa törzsei nem ismerték a kendert, holott akkor ezen a vidéken a lent javában termesztették. Éppugy nem ismerték a babiloniak, föníciaiak és a régi zsidók. Valószínűleg még a vaskor első szakaszaiban is

ismeretlen volt, mert csak a népvándorláskori maradványok között találtak kenderrostból készült szöveteket. Legelső adatunk Indiából van, ahol már i. e. előtt 800-900 évvel termelték szövés-fonás céljára is. Hasonlóan említi a kínai irodalom is i. e. 500 évvel. Ugyanakkor a görögök még nem ismerték, de Herodotos följegyzti a V. század végén, hogy a trákok kenderből készítik ruháikat. Később a balkáni barbárok átvették használatát a görögök és a görögöktől a rómaiak. Északon azonban valószínűleg külön úton terjedt el a germánok és a kelták között. A római császárok korában Itália több vidékén nagyban termesztették.

Melegebb éghajlatot kíván, hideg és késői fagy iránt nagyon érzékeny. Gyorsan nő, tenyészideje nem több 90-100-105 napnál. Különbözőbb gondozást nem igényel, mert gyorsan nő és sűrűen, hamar kiöli maga alatt a gyomokat.

Kenderföldek

Kutason kimondottan "Kenderföld"-ek nem voltak. A törzsparasztság az ugynevezett "Bikarét" nevű dűlőben vetette el, mely a házhelyek végében volt a községtől nyugatra. Id. Váradai József szerint a Boronkay uraság cselédei részére is vettetett kendert a vasutvonaltól /Kaposvár-Gyékényes-i vasutvonal/ délre a Kisbajom felé húzódó földesut mellett.

A kender vetése

A kendermago¹ a késő tavaszi fagyok megszűnése után - Orbán nap, május 25 - vetették el. Általában a családban lévő asszonyok száma határozta meg. Területe egy-egy családnál kb. 100-150 négyszögöl, a mag mennyisége fél "fölonió", 10-12 liter, 7-8 kg. A vetés jó sűrűen történt, mert így vékonyszálu kender nőtt. A vetés után néhány napon át őrizni kellett az elvetett földet, mert a madarak rájártak és a magot kiszedték. Kerepelővel, madárijesz-

tők felállításával kergették el a madarakat. Némelyek karókra madzagot feszítettek ki, arra csengőt, zörgős papírt erősítettek, így a madarak nem mertek a vetésre szállni.

A kender nyüvése

Amikor a kender elvirágzott s a szárok sárgulni kezdtek - augusztus közepén, nagyasszony nap táján - megkezdődött a kender "nyüvése" vagy "nyüjése". A kendernyüvők több szálat összefogtak, kitérítették a földből s a kihuzott kendercsomó tövét vagy a földhöz, vagy kifelé fordított lábfejük alsó részéhez, a talpuhoz ütogették, hogy a rátapadt föld lehulljon róla. Két marokba beleférő kendert a kicsinyre nőtt "alja" vagy "ajja" kenderből csavart kötélkével a közepén összekötötték. Ezt kiskévének, ~~babának~~ "babicának, babikának" nevezték. Egy-két napig száradni hagyták kint a földön, mielőtt áztatni vitték. A magoskendert, melynek vastag, szinte fás szára volt, egy hétig is, a kévéket összeborogatva tövével a földön, "kalangyába" rakták vagy füllesztették, hogy a levele, a "lam"-ja könnyen lejjön róla. A kendert vagy lamosan, vagy lam nélkül áztatták el.

A kender áztatása

Ha nem volt nagy szárazság, akkor Kutason a kendert az "Ökör-tó"-ba áztatták, mely a községtől délre, illetve délkeletre volt kb. egy km-re. Ma is megvan, de elsekélyesedett, eliszaposodott, részben feltöltődött, káka, sás nőtt benne. Ha nagy volt a szárazság, akkor a kendert kocsira rakva Kisbajomba a "Liktó"-ba vitték kiáztatni vagy Csökölybe. Itt fizetni kellett az áztatásért, mert az áztatás ideje alatt őrizték, nehogy valaki ellopja, mert néha ez is előfordult. Régebben Kutason még a "Berökalla, Berökajja"-ba vitték ki. Ez a határrész a falutól nyugatra, a Rinya patak mellett van. Itt ástak négyszögletes 110-120 cm mély gödröket, a Rinyából a vizet

beleengedték s ebben áztatták ki a kendert. A gödrök helye egyes helyeken még ma is megtalálható, bár idők folyamán nagyrésztben feltöltődött.

A kender áztatásához magukkal vittek kb. 2 méter hosszú karókat, fejszét, kapát, kaszát, esetleg sarlót, ezenkívül sásból vagy szalmából font kötelet. A kenderáztatóban a kender elhelyezését férfiak és nők vegyesen végezték. A férfiak és a nők is, használt gatyába, nadrágba öltözködtek, magukra használt inget, kabátot vettek, lábukra rossz, használt lábbelit húztak. A nők bokájuknál bekötötték a nadrág vagy a gatyaszárát, mert féltek a békától, kigyótól, legfőképpen pedig a piócától, mely néha rátapadt a lábukra. Ilyenkor éktelen sikitozás, visitozás, "sikonyálás" volt hallható. Az asszonyok fejüket kendővel kötötték be, nehogy elázzék a hajuk.

Először a vastagszálu, nagyobbra nőtt, magoskender kévékből kettőt egymástól 60-80 cm-re tettek a vízre, melyen keresztül a karót leverték a vízalján a talajba. Ezeket nevezték "hid"-nak, melyet még sás, vagy szalma, illetve kenderszál kötéllel hozzá is erősítettek a karóhoz. A "hid"-on keresztül rakták szorosan egymás mellé a kenderkévéket, a babicákat, a kenderkévék egymásfölött két-három sorban voltak. Erre került felül a szalma vagy a gaz, melyet a tó partján kaszáltak. Kb. egy, másfél méterre egymástól két-két karóval biztosították meg a kendert, nehogy "felvesse", felfordítsa a viz. Eztán a kenderre rakott szalmára vagy gazra földet, "sárt" raktak, melyet kapával a tó aljából szedtek fel úgy, hogy a víz ellepje a kendert. A víz mélysége derékig, mellegig érő volt. Négy-öt nap múlva megnézték, mekknyire ázott ki a kender. Ilyenkor vettek belőle "látószál"-at. Ha a látószál könnyen törött, akkor jó volt. Ha melegebb volt a víz, akkor előbb kiázott a kender, ha hidegebb, akkor később. Általában 7-8 nap kellett a kender kiázásához. Nagyon kellett vigyázni, mert ha túlázatták, akkor elrothadt a rostja és nagyon könnyen elszakadt.

A kender kivetése

Mikor a kender kiázott, azután történt meg a kivetése. A férfiak és a nők hasonlóképpen öltöztek fel, mint az áztatáskor. Általában azakk kezdődött, hogy egyik férfi "kibontotta" a kendert, azaz leszédte róla a sarat, a szalmát, kihuzgálta a karókat. Természetesen nem egyszerre az egészről, mert akkor összekeveredett, "eluszott" volna a mély víz felé, ahonnan nehéz lett volna összeszedni. Minden kenderkévécskéről először a vízben lehúzták a leázott leveleket, az egyéb maszatot, majd két kézzel dörzsölgették, főleg a tövénél, ezután a fejük fölött emelgetve jobbra-balra, a vízhez csapkodták mindaddig, míg szép fehér színű nem lett. A kimosott kenderkévéket nagytekőbe rakták, mint a csónakot, kitolták a partra, ahonnan kivitték "szárogatni", szárítani. A tó partján a kévéket a tövüknél széjjel húzták sátorszerűen s így felállították. Néhány óra múlva víz lecsurgott róluk s nagyjából megszáradtak.

A kender kivetése néha órákig is eltartott s eléggé fárasztó munka volt. Munkaközben, hogy a vízben lévők meg ne fázzanak, pálinkát, ritkábban bort ittak. Amikor vége volt a munkának, akkor egy fa alá vagy a kocsi mellé ültek s enni kezdtek. Leterítették a pokrócot, az volt az asztal. Legtöbbször szalonnát, kolbászt hagymával, zöldpaprikával, kenyérrel. Néha sült csirkehúst is. Közben üvegből vagy korsóból bort ittak. Az üveg körbe járt, mivel pohár nem volt. Erre az alkalomra a háziasszony mákos, diós vagy lekváros "kótt" kalácsot, perecet sütött s ezt is ettek. Ezután a megszáradt kendert kocsira rakták s ha a kenderáztató tó messze volt, felültek a kocsira a kender tetejére s úgy mentek haza. Néha előfordult, hogy nótáztak is. Egy ilyen dalszöveg:

Kenderem kiázott a tóba.

Elhagyott a szeretőm, a barna.

Elmegyek a keresésére

Eudom, meg is lelem estére.

A kender szárogatása

A hazavitt kendert napokon át szárogatják, szárították. Reggel, mikor a harmat már "elesett", felszáradt, a kendert kirakták az udvarra, vagy a szürüre, "szürüre". Minden egyes kévét sátorszerűen felállítottak. Este, mielőtt a harmat leszállt volna, vagyha napközben is eső mutatkozott, gyorsan összeszedték, "beszedték", gulába rakták, hogy az eső leperegjen róla. Este nem volt szabad addig várni, míg jött a harmat, mert akkor nem lett száraz, hanem kissé nedves, "vonódott, vonyódott." Ezt a munkát addig végezték napokon át, míg olyan nem volt a pozdorja, "pazdorja, pazdergya, pazergya", mint a puska-por.

A kender vágása, törése.

A kendervágó, vagy másként kendertörő, fából készült. Általában tölgy vagy szilfából, mely jó keményfa és nehezen kopik, vásik. 15-20 cm vastag, mintegy másfél méter hosszú négyszögletesre kifaragott fát hosszában kivétek 8-10 cm szélességben a közepén majdnem teljes hosszában. Ebbe a kivésett fába 80-100 cm-es falábat furtak, illetve erősítettek bele, elől és hátul is kettőt-kettőt. A kivésett fát egyik végén keresztül furták, majd elkészítették a kendervágó levelét. Ez egy 100-120 cm-es hosszúságú, 10-12 cm szélességű és felül 5-6 cm vastagságú, alul élben vékonyodó, markolatszerűen végződő, ugynevezett "kendervágó levele" volt. Ezt a markolattal ellentétes végén keresztül furták a kendervágón, valamint a levélen furt lyukon keresztül egy ujjnyi vastagságú faszöggel, úgyhogy a levél könnyen mozoghasson, összeillesztették.

A kendert csak jó szárazon lehetett vágni, törni, hogy a pozdorja kipotyogjon belőle. Bal kézzel fogták a megszáradt, összefogott kenderszálakat - vastagságuktól függően 20-25 szálát - jobb kézzel a kendervágó levelének a nyelét s a kendert a vágófára helye

lyezték, ráütötték, többször ráverték a kendervágó levelét. Így a kenderszálak összetöredeztek, a pozdorja kipotyogott a rostok közül. Ezt többször megismételték mindaddig, míg csak a rost nem maradt a kézben pozdorja nélkül. Egy-egy ilyen kendercsomót neveztek "egy marok, egy marék" kendernek.

A kender tilokása.

A tiloló hasonló volt a kendervágó, kendentörőhöz, csak a vágata keskenyebb, a levele vékonyabb és finomabb kidolgozású. A műveletet hasonlóan végezték, mint a vágásnál. Csak a jól megszáradt kendent lehetett tilolni, éppen ezért délelőtt 10 óra után már kirakták a "favágítóra", ahová jól odatüzött az őszi nap. Ha borus volt az idő s éppen akkor volt kenyérsütés, a kenyér kisütése, kiszedése után a kemencében szárították. Természetesen vigyázni kellett, ~~neh~~ nehogy meggyulladjon. Ilyen eset is előfordult, hogy a kemencébe tett kender meggyulladt és elégett. Erről hetekig beszéltek a faluban s nagy szégyen volt arra az asszonyra nézve, aki a kenderét elégette. Ha nem volt kenyérsütés, akkor egyes esetekben külön is "befütöttek, befitöttek" a kendernek.

A tilolással még szebb, még selymesebb, "selmősebb" lett a kender szála s pozdorja elvétele akadt már benne.

A kender gerebenezése

A gereben, "gerebeny, gerebön" kb. 100-120 cm hosszú, 25-30 cm széles, 2-3 cm vastag keményfából készült deszka, melynek közepén köralakban mintegy 20-25 cm átmérőben a deszkába vert kovácsolt vasból 20-25 cm hosszú nagyon hegyes szögek vannak kb. 1 cm ~~vastag-
ság~~ távolságban egymástól. Ezek a szögek erősen állnak, úgy vannak beépítve, hogy nem mozognak. A szögeket vaskoszoru fogta, kötötte egybe.

A gerebenező asszony a gerebent két faszékra kötözte, kezére csavart egy marék kendent fele hosszában, a másik felét végig ~~mar~~

huzta úgy, mintha fésűvel fésülné. Az éles szögek által a kender "marokból" kihuzott, összegabalyodott kendert nevezték "kóc"-nak, az egyenes szálakat "szála kendör"-nek. Egy-egy marok kendert közepénél kissé megcsavartak nyolcas alakban s 10-12 markot összekötöttek. Ez volt egy fej. A kócot is külön, a szála kendert is külön fonták meg. A kócból még madzagot - vékonyabbat, vastagabbat - sodortak. Ez volt a kócmadzag. Ilyen kócmadzagra erősítve akasztották fel füstölésre a sonkákat, "sódert", "sódart", "disznólábat, oldalast, szalonnát. Hogy a kócban ne maradjon pozdorja, pálcikákra csavarva kirázták belőle a pozdorját, hogy teljesen tiszta maradjon.

A kender fonása

A kendert rokkával - egyesek "pörgő"-nek is nevezték - fonták meg. Külön rokkakészítők voltak. A rokkát vásáron vették meg. Hiresek voltak a béci - Vásárosbéc, Somogy megye " rokkakészítők, akik bükkfából készítették, mert azt könnyen és szépen lehetett megmunkálni, esztergályozni s piros, zöld, kék színre a rokka egyes részeit festeni.

Minden részének már nem tudják elmondani pontos nevét. Három lábon állt. Elöl kettő, hátul egy. A rokka hátsó lába magasabb volt, mint az első kettő. E lába^h voltak beleillesztve a kb. 60 cm hosszú, 10-12 széles, 2-3 cm vastag deszkába, melyre fel volt szerelve a nagykerék, a szárnyas orsó, és a~~a~~ bal hátsó részén a foganyus facsavar, mellyel a nagykerék és az orsós kerekeket összefogó "nyüst, nyüst" madzagot lehetett szoritani. Ezáltal az orsó gyorsabban vagy lassabban forgott. A rokka alsó részén volt a "lábitó", mely hozzákapcsolódott egy függőleges fakarral, hajtókarral, a nagykerékhez s a lábitó nyomkodásával a farud forgatta a nagykereket, ez a "nyüstmadzag" segítségével az orsót. A rokka~~fa~~ kb. másfél méter hosszú, 2x2 cm-es vastagságú, legtöbbször egyenes mogyorófa pálcá volt, melynek éllein bevágások voltak. Erre kötötték a kendert.

A fonás úgy történt, hogy a kenderszálat a rokkafáról lehúzták s lassan eresztették a lábbal hajtott orsóra, közben arra ügyeltek, hogy vékony~~n~~, egyenletes legyen a fonál. Hogy a fonál sodródása egyenletes legyen, nyálukkal, melyet jobb kezük ujjával a szájukból vettek ki s vittek rá a fonálra.

Ha a kész fonalat, két szálat összefogva, visszapörgettek az orsóra, kendercérna lett belőle, melyet varrásra használtak. Két szálat kendercérna összesodratásából, "összepörgetéséből" lett a vastagabb, rendkívül erős "nyüst vagy nyist" fonál, melyből a szövésnél használatos "nyist, nyüst"-öt kötötték a hozzáértő asszonyok. Ezenkívül a cipészek, szijgyártók szurokkal meghuzdálva lábbelik, lószerszámok, szijjak összevarrására használták.

A fonás ősszel, a kinti mezei munka elvégzése után kezdődött s heteken, hónapokon át tartott. A családban lévő asszonyok mind tudtak fonni, a lányok 10-12 éves korukban már megtanulták. Minden háznál volt egy-két rokka. Az új menyekskének már az első télre ujat vettek a vásáron. Akinek nem volt más dolga, az "ráült" a rokkára és font. Reggel 4-5 órakor már felkeltek fonni, este pedig 9-10 óráig is fontak. Világítás a rakott kályha nyitva hagyott ajtaján kilátszó tűz fénye volt, vagy pedig a "pipics", melyben avas zsír vagy az olajütőben ütött "tökmagolaj", később napraforgó, "Tányérvirág" olaj égett. A két háború közötti időben petroleum lámpa világított, legtöbbször 5-ös lámpa, mely kevés "olaj"-at fogyasztott. Fénye elégé ~~híxixix~~ gyér volt, de a szólás-mondás szerint "fonni nem szemmel, hanem kézzel és ésszel" kell. A fonás közben lehetett beszélgetni, mert nem is néztek oda, hogy mit csináltak.

Esténként korán megvacsoráztak, az asszonyok fogták a rokkát s mentek a szomszédba, ismerőshöz, rokonokhoz beszélgetni. Egyes házaknál 6-8 asszony is összejött fonni. Ez néha napközben is előfordult. A férfiak is elkisérték feleségüket, akik beszélgettek s ha megunták, akkor kártyáztak. A lányok is eljárak a fonóba, akiket meglá-

togattak a legények. A fonás közben meséltek, daloltak, különféle társasjátékokat játszottak. Ez volt a hosszú téli estéken a falusi emberek szórakozása.

A kender áspálása

Az áspa fából készült. Kb. 100-120 cm hosszú hüvelykujjnál vastagabb bot, melynek két végébe keresztben, egymással ellenkező irányban laposra faragott 50-50 cm hosszú, 2 cm vastag, 3 cm széles deszkaszerű fa volt erősítve. Erre a fára "áspálták" fel az elkészített fonalat az orsóról. Közben a szálakat számlálták s különféle színű rongydarabokkal elkötötték. Egy "kötet" 28-32 szál volt. Az áspálás az áspafán keresztben történt. Mikor az áspafa tele lett, akkor a fonalat levették róla, jól elkötötték, hogy későbbiek folyamán a "vetés"-nél baj ne keletkezzék.

A kenderfonál párolása és mosása

A kenderfonálnak el kellett "venni" a nyálát. "Ez a következőképpen történt. A fahamut hosszabb időn keresztül összegyűjtötték rossz teknőkben, fazekakban. Aztán megszitálták, nehogy nagyobb faszéndarabkák vagy szemét legyen benne. Mikor a fonással végeztek, nagy teknőkben tették a hamut, a fonalat a hamuban megforgatták, meghintették s forró vízzel leöntötték. Így a hamuból lug lett, ami a fonalat fehérítette. Ezután a fonalat belerakták fából készült "párló vagy pálló" sajtárba, kádba úgy, hogy egy réteg hamu, egy réteg fonál volt. A már meglévő luggal megöntötték s még annyi melegvízzel, hogy a fonalat ellepje. A kádnak vagy a sajtárnak az alsó részén csap volt - hasonló, mint a boroshordó vagy boroskád csapja, csak nagyobb és vastagabb lyuku - melyen keresztül napjában többször leeresztették a luggot, majd újra "felöntötték", megöntötték ezzel a luggal a sajtárban, kádban lévő fonalat. Ez a művelet 2-3 napon át tartott.

Ezután történt a kenderfonál kimosása. Ez legtöbbször a patak-
nál történt. Ilyen patak volt a "pecsönyési vagy pecsenyési árok"
vagy a "Rinya". A kádakból, sajtárákból kiszedett fonalat nagytek-
nőkbe rakták, kocsira tették. Ugyancsak kocsira tették a 4 méter hosz-
szu, 35-40 cm széles, 3-4 cm vastag "mosódeszkát", a "sulkot" vagy
"lapickát", bográcsot, "bogránccot", vödröt, bádoggpoharat, fejszét, ap-
rófát s mentek ki az "árok" partjára. A deszkát keresztül tették,
"keresztülfektették" az árkon. A férfiak tüzet raktak és a bogrács-
ban vizet melegítettek. Az asszonyok mezitláb, "mesztéláb" vagy ha-
risnyaszárat húzva lábukra, mosták, "sulykolták, sükóták", "lapická-
val" ütögették, "verték" a kenderfonalat. Közbe rálltak, "gázolták"
a fonalat, hogy fehéredjék. Nemegyszer olyan hideg volt, hogy a patak
be volt fagyva, ilyenkor feltörték a jeget, hogy vízhez jussanak. Mi-
vel hideg volt, a férfiak a fonalmosó asszonyok lábára bögréből me-
legvizet locsoltak, hogy meg ne fázzanak. Egy-egy nap az "árkon"
6-8 mosódeszka is volt és mosták a fonalat. A férfiak a cserépkán-
csóban a tűz mellett bort forraltak, azt gyakran mézzel édesítették
s itták az asszonyokkal együtt. Így védekeztek a hideg ellen. Otthon
a háznál a fonalat kitergették a kerítésre, hogy száradjon. A fonal-
száritás néha egy-egy hétig is eltartott. A fonal a mosás után fe-
héres, halványsárgás színű lett, amit aztán szövéshez készítettek elő.

A kenderfonál gombolyítása

A kenderfonalat ezután felgombolyították. Kétféle gombolyító,
"gombolító" ismeretes. Az egyik háromlábú fatörzs, mely kb. 120 cm
magas. A gombolyítófa felső részébe egy 10 cm-es ujjni vastag fa
vagy vaszög volt beleerősítve. Erre tették rá a két egymásra merőle-
gesen elhelyezett, egybeszabott keresztfát, mely kb. 6-8 cm széles,
2-3 cm vastag, 120-130 cm hosszú volt. A keresztkötés helyén lyuk
volt furva, melyen át lehetett az alapfára feltenni. A keresztfa mind-
négy részén lyukak voltak, melybe facsapokat tettek, hogy össze ne fus-

son a fonal. Ezután lopótök, "hébér, hibér"-tök megkeményedett, megfásult és megszáradt, kb. 6-8 cm-es nagyságu levágott szárrészére a kenderfonalat felgombolyították. Ezt "tutukának" nevezték.

A másik féle gombolyító lécből készített, kb. 2 m magas fakeret volt. A fakereten mindkét oldalon egyenlő távolságokon furtlyukakkal. Erre alul és fölül, közepén vastagabb dróttal rácsos orsó volt erősítve. Erre helyezték el a feláspált fonalat. Az orsók pörögve engedték a fonalat, melyet az előbbieik szerint "tutukára" gombolyítottak fel.

A kenderfonal felvetése

A vetőfa erősebb lécből készült. Általában majdnem olyan magasan, mint egy falusi szoba mestergerendája volt. A közepén egy 2-3 cm vastagságu vasrud volt. Erre alul, felül és a közepén keresztfa, ezt fogta össze a keret. A keret alsó és felső részére egy deszkadarab volt erősítve, melyből 3 db, kb. 10-12 cm hosszú, ujjnyi vastagságu facsap állt ki. Erre a "vetőfára" történt a fonal felvetése, legtöbbször 20-40 róf, "réf" hosszúságban. A fonal felvetését alul kezdtek, amikor a kiálló "csap"-ra rákötötték a kenderszálat, -mindig két szálat - aztán a 30-40 róföt körbe felhajtották a vetőfára, ahol fent a három csapon keresztbe vetve hozták vissza a vetőfa aljáig, ahol ismét a három csapon keresztül vetve mentek felfelé. A szálakat állandóan szőlték, majd elkötözték, többször olvasták, hogy annyi legyen, amennyi majd a szövőfára, szűjőfára" való feltevésnél a nyüstbe s a bordába kell. Az elkötözés szőnes rongydarabokkal történt. Öt rőfönként a fonalat megkormozták, hogy el ne tévesszék, milyen hosszú lesz a vászon.

A kenderfonalnak szövőfára való felkészítése

Ez a munka az asszonyoktól külön tudományt igényelt. A faluban volt egy-két asszony, akiket meghívtak "fonalat feltenni". A

vetélőről levett fonalat először "tekerő bordába" fogdosták be, aztán "feltekerték" a dorongfára, "durungfára" úgy igazgatva az erősebb tekerőbordát, hogy a fonal egyenletesen, szépen kerüljön fel. Ezután következett a fonal "befogdosás"-a. Minden szálat belehuztak a nyüstbe, egyiket az egyikbe, másikat a másik nyüstbe, azután a bordába. A bordakészítés külön ipar volt, általában a bordákat vásárokon vették meg. Volt 10-es, 12-es, 14-es nyüst és borda. Ettől függött a vászon szélessége. Nyüstöt a nyüstkötő asszonyok készítették. Nyüstöt nem mindegyik asszony tudott készíteni, "köt"-ni, aki szőni is tudott. Ezt külön meg kellett tanulni és megfizetni. Ezután történt meg a "csavarófára, tekerőfára" való "felkötözés". A csavarófába egy mélyedés volt belevésve, mely mélyedésbe egy ujjnyi vastag bot belefért. A botra rákötözték a fonalat, a botot a mélyedésbe tették és átkötötték.

A kenderfonal szövése.

A bordát belehelyezték a bordahéjba. Ez majdnem olyan széles volt, mint a szövőszék szélessége. Fából készült, alul-felül kivésve, hogy a borda beleférjen. A felsőrészt le lehetett emelni. A bordahéjat mindkét oldalon lécszerű fa tartotta, mely egy pánttal a szövőszék felső és oldalsó keretéhez volt erősítve. A nyüstöket le és fel a "lábitó" mozgatta, melyek madzaggal vagy szíjjal voltak a nyüsthöz erősítve. Amikor az egyik "lábitó"-t lenyomták, a másik felfelé ment, hasonlóképpen a nyüstök közül is az egyik. Így a "nyüst"be befogdosott kétszálal fonalak egymástól elváltak s a nyüst és a borda között egy rés keletkezett. Ezen a résen keresztül "dobálták" a "vetélővel" át a "bél" vagy a "melléket", a fonalat. Minden egyes átdobás után a bordával "ráverték" a fonalra, azaz a két szál közé szorították a bordahéjban lévő bordával. A nyüst járt fel s le, jobbról balra s fordítva "dobálták" át a fonalat, ütögették a bordával. Így készült a vászon.

A "vetélő" kis csónak alakú 15-20 cm hosszú, 3-4 cm széles kivésott keményfából készült eszköz volt, melybe elhelyezték a "csév"-et, melyre a fonál volt felcsavarva, "felsévélve, felcsévéve" "csévölve." A csév, melyre a fonál tekeredett, legtöbbször nádból vagy bodzafából készült. A felgombolyított fonalból a rokkával erre csavarták fel a fonalat. "A csévet" a vetélőbe vékonyka kis pálcikával helyezték be, mely nagyon hajlékony, de rugalmas, nem könnyen törő volt. Ez vagy kecskerágító ág vagy puspángfa ága volt.

A vásznat a Borda előtt "feszítővassal" feszítették, nehogy összegorjon. A feszítővas szélességét szabályozni lehetett.

Volt olyan vászon is, melyet négy nyüsttel szőttek. Ilyen esetben "négy nyomdikó" volt a szövőszéken. Ez a vászon volt a négy "nyüstös, nyüstös" vagy másnéven a "küttős" vászon, mely a másiknál sokkal sűrűbb szövésű és erősebb is volt.

A vászon szövésénél néha csikokban színes "melléket", fonalat "hánytak" rá, ez volt a "selyme, selme". Ezt a vásznat szakajtóruhának, abrosznak, zsáknak, szalmazsáknak használták.

Néha különféle mintákat is szőttek bele a vászonba. Ez külön tudomány volt, mert külön kellett a szálakat "felszedni" s ~~rányújtani~~ "támogatni". Ezt a vásznat vagy kenderből és pamutból, "selyemfonalból, selömfonalból" szőtték ~~színes~~ és színes fonalat - kéket, pirosat, esetleg sárgát - "hánytak" rá mellékként.

A kócból készült fonalat külön szőtték meg s a belőle készült vászon sok mindenre volt felhasználható.

A kendervászon mosása

Hasonlóképpen a kenderfonalhoz, az elkészített kendervásznat is párolták és a folyón mosták. Ugyanugy ~~hamuluggal~~ hamuluggal fehérítették. A kimosott kendervásznat - 30-40 rőföt - egybe, nem felszabdalva mosták ki a pataknál. Hazavive, az udvaron a kerítésre terítve szárították meg.

A megszáradt vásznat középrészen összehajtva, hengeralakúra össze-

összecsavarva - ez volt egy „türet, vagy turet” - tették be a ládába vagy a szekrénybe.

A kendervászon felhasználása

A kócból szőtt vászon nagyon erős, durva volt. Színe kissé barnás, zöldes. Nem volt olyan szép, mint a „szála” kenderfonalból szőtt vászoné. Ezt a vásznat a ház körül sok mindenre felhasználták. Ez volt a durva vászon vagy a „csöppü” vászon.

A pajtás lepedő. Ez kb. 200 x 200 cm-es nagyságu, összevarrt „csöppü” vászon volt. Ebben ~~xxx~~ hordták be a szalmakazlaktól a szalmát az istállóba a jószág alá vagy a rétről a szénát a pajtába. Ebbe szedték a babot a mezőn és ebben tették fel összekötve a kocsira, hogy hazahozzák.

Polyva, „polva”-hordó és „törekhordó” lepedő. Cséplés alkalmával ebben hordták be a polyvát és a töreket a cséplőgéptől. Hasonló anyagu vásznat használtak még a régebbi időben, mikor nyomtat-
ták a búzát vagy „verték el” a rozst zsuppszalmának.

Ponyva. Hasonlóan készítették ~~xx~~ el, mint a pajtáslepedőt, csak ~~xxxx~~ jóval nagyobbra, hogy a kocsit befedje. Arra nem volt alkalmas, hogy hosszantartó eső ellen védjen, azonban ha nyári zivatar vagy zápor keletkezett, alábujtak és nem áztak meg a mezőn dolgozók. Ilyenkor ráterítették a kocsira s a munkások a kocsi alatt húzták meg magukat.

Szalmazsák, „szalmazsák”. Ebből a vászonból varrták a szalmazsákot, melybe szalmát tettek s az ágyba helyezték el, melyet lepedővel terítették le, arra feküdtek.

Zsák. Zsákokat is varrtak a csöppü vászonból. Ebbe hordták be a gabonát és a kukoricát. Tárolásra csak rövidebb ideig használták. Ha nem használták, akkor a padlásan „feldobták”, „~~xx~~atdobták” a gerendán, a „kakasilón, kakasilón”, hogy az egér hozzá ne férjen és meg ne rágja.

Vetővászon. Az asszonyok a "tutyi" alá "vetették", varrták. Jó erős volt, nem vásott, nem szakadt könnyen, különösen ha többrétűen varrták a lábbeli alá. Ugyancsak ezt varrták télen a gyapjuból kötött "harisnya, kapca" alá, melyet a téli időben egyesek a facipőbe, a "klumpába" hordtak.

Szalmavánkos. Vánkost készítettek belőle, melyet szalmával megtöltve az "ágyfé"-ba tettek. Erre került fölül a tollasvánkos.

Kocsiülés, kocsiülés vánkos. Ezt is ebből a vászonból varrták és a fűzfavesszőből készített, font kocsi üléskosárba, "vesszőüléskosárba" helyezték el. Erre került a takató, a pokróc.

Abrakos tarisznya, zabostarisznya. A zsákszerű, a lovak nyakába akasztott, kendervászonból készült, melybe zabot vagy egyéb szemes takarmányt tettek s ezt rövid pihenő alatt, általában a mezőn vagy fuvarozás alkalmával, etették a lovakkal. Azért tették bele, hogy a szemes takarmány el ne szóródjék.

Kötény. Az asszonyok kötényt varrtak belőle. Ebbe szedték fel a burgonyát vagy a kukoricát. Általában szennyesebb munka végzésekor kötötték maguk elé. A férfiak az istállóban való munka, trágyázás, az állatok "vakarása", tisztogatása alkalmával kötötték maguk elé. Ezt a ruhadarabot úgy nevezték, hogy "csöppü kötény."

A szála kendervászonból készített ruhafélék.

Lepedő. A vászonból lepedőt készítettek, melyet az ágyra terítették a szalmazsák fölé. Néha a dunyha vagy egyéb takaró alá is. A két lepedő közé feküdtek, nehogy az ágynemű könnyen szennyeződjék.

Nyáron a nyitott ajtóra lepedőt akasztottak, hogy a legyek, a "bogarak", szunyogok be ne menjenek, s mégis szellős legyen a lakás. Innen a szólás-mondás, ha valaki nem teszi be az ajtót: "Nálatok lepedőből van az ajtó?"

Hasonlóképpen nyáron az istállóajtóra is szoktak lepedőt akasztani.

Régen az idősebb asszonyok még életükben elkészítették "halotya"

tas" lepedőjüket, melyre a halottat fektették s ezt a halottal együtt beletették a koporsóba s eltemették.

Abrosz. Általában négyszögletű, négyzet alakú ruhadarab. Étkezéskor ezzel takarták, "terítették" le az asztalt. Néha ez "selyms, selmös" volt, mikor is festett kenderből vagy pamutból csikot szőttek bele.

A sütő abrosz. Ezt máskor nem használták, csak kenyér vagy kalács sütéskor. Ezzel takarták le a megszitált lisztet vagy a "kelő kovászt". Ezzel takarták be a sütendő kenyeret vagy kalácsot.

Kenyeres abrosz. Ebben volt betakarva a megkezdett, de még darabban lévő kenyér, hogy el ne száradjon.

Vető abrosz. Gabonavetéskor a vető ember a nyakába kötötte. Ebbe tette a magot s marékkal ebből vette kis s szórta rá a földre.

Vékaterítő abrosz, vékaruka. Amikor a gazdasszony a mezőre vékában ételt vitt az ott dolgozó családtagoknak, ezzel terítette vagy kötötte le a vékát. Ugyancsak ezzel terítette le, ha valamit a piacra vitt árulni.

Szakajtó ruha. "Szakasztóruha". Kenyér sütéskor ezt tették belisztezve a szakajtóba s takarták be vele a kelő kenyértésztát.

Kenyeres ruha. Ebbe takarták bele a kenyeret, ha munkára mentek s ugyancsak ebbe tették bele papirba csomagolva a szalonnát vagy egyéb más ennivalót is.

Üvegtakaró ruha. Ha a szőlőbe borért mentek, az üvegeket ebbe takarták bele, hogy az üvegek ne ériék egymást, nehogy eltörjenek.

Kőcömlék ruha. Valamivel nagyobb volt, mint a szakajtóruha. Ebbe tették bele az ennivalót, ha kosár vagy tarisznya nem volt, illetve nem vittek magukkal. Ezt kézbe fogva vagy kis botra a-

kasztva a vállra vetve vitték.

Egyes esetekben kirojtozták s szalvéta helyett használták a szakajtóruhát.

Törölő ruha, törlő ruha. Mosogatás után az edényeket szokták vele eltörölgetni. Hasonló volt a szakajtóruhához vagy a már használtabb, vásottabb szakajtóruhát használták erre a célra.

Komatál kendő. Amikor komatálat, "paszitot, paszitát" vittek, szép himzett vagy mintával beszőtt kendővel takarták be az ajándékat.

Törülköző. Kendervászonból törülközőket is készítettek. Külön volt törülköző, melyet csak mosakodáskor használtak, ezenkívül olyan is, mely csak kéztörülésre szolgált. Amibe csak a kezet törülték, ~~az~~ az erősebb vászonból készült. A törülköző két végébe, vagy a közepébe is csikot, "selymet, selmöt, selmet" szőttek.

Olyan törülköző is volt, melyet nem használtak, csak dísznek volt a törülközőtartóra feltéve. Néha "felszedéses, fölszödéses, főszödésös" mintás volt, nemegyszer rövid szöveg késsel vagy pirossal beleszőve. Pl. "JÓ REGGELT!"

Külön készült törülköző kendő, mely finoman volt kidolgozva, a katolikusoknál, akik temetés alkalmával a gyermek által vitt keresztre akasztották. Ezt keresztkendőnek, "körösztkendőnek" nevezték.

Gatya. Kendervászonból készült a "széles, szélös" gatya. Külön tudomány volt ennek a szabása, varrása és a "rácba" szedése. Férfiak és gyermekek használták. Ebbe jártak dolgozni is. Ünnepre a finomabb szövésűt használták. Volt 8-10-12 széles gatya is. Néha az alja ki volt rojtozva.

Ing. Kendervászonból készült az ing, "Üng, ümög, imög" is. Volt a nyaknál gombolható és olyan is, melyet nem kellett gombolni, szabadon volt. Az ujja vagy szük, vagy bőujju, bőszáju volt.

Péntöl. Kétféle volt: kispéntöl és nagypéntöl. A nagypéntöl fok rácva volt a derék részénél szedve. *Péntöl'*

Gatáyból, ingből, péntölből az idősebb asszonyoknak el volt készítve és eltéve a "halottas" ruhájuk, mely az elkészítés után vizet nem érhetett. Idősebb, legtöbbször egyedülálló asszonyok egyedül létük alkalmával kirakták, megszellőztették "egyetmásukat" s elsi-ratták - néha hangos jajszóval is - elhalt családtagjaikat vagy önmagukat.

Kötény. Többféle fajtája volt. A "hordozós" kötény, melyet a MINDENNAPI MUNKÁNÁL az asszonyok viseltek. Másik kötényt kötöttek eléjük, ha főztek vagy éppen kenyeret sütöttek.

A "gazdasszony kötény"-t lakodalmak alkalmával kötötték eléjük a főző asszonyok. Ugyancsak ilyen kötényt használtak a "halotti tor" kifőzése alkalmával, mikor is a gazdasszonyok temetés alkalmával az "ajtóban" állva törölgették kötényük sarkával a szemüket. De ilyen kötényt kötöttek maguk elé keresztelő, komabál vagy egyéb más alkalmakkor is.

Nadrág, kabát. A gatyán és az ingen kívül - különösen a két háboru közötti időben - kendervászonból készítettek nadrágot és kabátot, olykor mellényt is a férfiaknak, fiu gyermekeknek. Ez azonban nem saját színében volt, hanem megfestették, mégpedig legtöbbször házilag. Összegyűjtötték a zöld dió burkát. Ha ennek a főzetével, levél^v festették meg, kávébarna színű lett. Ha a bodza megérett, feketeszínű termésének főzetével, a "cseté"-vel, akkor kékes-szürke lett. Gyakran a vöröshagyma megszáradt külső héját is összeszedték s ennek a főzetében festettek. Így ez világosbarna színű vászon lett. Az utóbbi időben ugynevezett "bóti" festékekkel festették a ruhának valót vagy a már elkészített ruhát.

Vékatekercs. Vászonból készítették a fejrevaló, véka alatt ~~tekt~~ "tekercs"-et. Ez egy szalvétaszerű vászon volt, melyet az ujjai között tekertek meg s úgy tették a fejükre, s reá a vékát vagy a kosarat.

Turós zacskó. Néha ~~x~~ "turós acskónak" turós dacsónak" is

neveztek. Ebbe öntötték bele a kimelegített aludttej s folyt ki belőle a savó s a zacskóban maradt turó.

Kisebb-nagyobb zacskókat készítettek babnak, diónak, máknak s egyéb magvaknak.

Külön meg kell említeni a "kovászos acskót," is. Ebbe tették bele a darabos kovászt, melyet kenyérsütéskor megszáritottak s egy szögre, legtöbbször a gerendába vert szögre akasztva tároltak a legközelebbi kenyérsütésig, mivel annak idején még nem élesztőt, "sörélesztőt" használtak kelesztéshez kenyérsütés alkalmával.

A "küttős" vászon felhasználása.

Zsák. A küttős vagy, négy nyistles ~~vásznat~~ különleges célra használták fel. Rendkívül erős, sűrű szövésű volt, olyan, mint a "halszálkás" ruha. Ebből készítették a liszesszákot, hogy ki vagy át ne eressze a ~~szék~~ lisztet. Külön volt első lisztnek, kenyérlisztnek, rozsból őrlött "rozsláng"-nak vagy a, vöröslisztnek való zsák. Ezeket a zsákokat legtöbbször csak addig használták, míg a lisztet a malomból hazavitték, mert legtöbbször helyen a lisztet beleöntötték a lisztesládába.

Párna. Küttős vászonból készült a párna és a tollas váncos ~~szék~~ is. Ebbe tették a tollat, mert sűrű szövésénél fogva nem engedte át a tollat. Néha megfestve dunyha vagy váncos huzatnak is használták.

Tarisznnya. Ilyen készült ételelemnek és ilyenben vitték tan-szereiket a gyermekek az iskolába.

A vásznat gyakran meg is festették. Nemcsak házilag, hanem a nagyobb helyeken lakó és dolgozó "kékfetőknel", pl. Nagybajom, Nagyatád, Marcali. Ezek különféle mintákra festették.

A simára festett vászonból készült dunyahuzat, lepedő, köténynek való, ágyterítő, szoknya, bluz, ~~konx~~ "föstött gatya" stb. Ezeket a mindennapi munkánál használták, melyek gyakrabban szennyezőtek.

A "kenderpamutos, kenderpamukos" vászon.

Hasonlóan szőtték a "kenderpamukos", kenderpamutos" vásznat is, azzal a különbséggel, hogy a vászon "mellke", a "ráhányt" fonal pamutból készült, melyet "babák"-ban boltokban vásároltak. Ugyancsak boltokban vásárolták a diszítéshez használatos "selyméhez, selméhez, selmehöz" való szines, legtöbbször piros vagy kék, ritkábban sárga színi fonalat.

Ezt a vászonféléket, - tekintettel, hogy vékonyabb és finomabb volt - a későbbi időben használták főleg lepedő, abrosz, törülközők, szakajtóruhák s alsóruha ~~készítésére~~ készítésére.

A férfiak vásznat, régebben kendervásznat, később feles vagy pamutos vásznat használtak a csizmába vagy a bakancsba "kapca" gyanánt.

Ugyancsak kenderpamutos vásznat drukkoltattak ki s nemegyszer giccses mintákat varrtak ki s tettek fel a konyhába falvédőnek vagy ~~xxixxx~~ "cakkosan" kivágva szekrénycsikoknak, esetleg "sublót" takarónak.

A szabás.

Ha egy leány menyasszony lett, esküvője előtt kb. egy hónappal a menyasszony és a vőlegény legközelebbi hozzátartozói a leány házához mentek "szabni", Ilyenkor szabták fel a gatyának, ingnek, lepedőnek, abrosznak, szakajtóruhának, törülközőnek valót. Szinte szertartásszerű ünnepélyességgel történt meg ez az esemény. Utána néhány napig arról beszéltek a faluban, hogy a menyasszony majd hány gatyát s egyéb más ruhát visz magával, melyet felszabtak.

Az esküvő előtt egy héttel a leány barátnői, pajtásai és a kíváncsiskodó asszonyok elmentek a menyasszony házához, hogy megnézzék, mit visz a leány magával. Ilyenkor az "első szobában" kinyitogatták a szekrényeket, a ruhákat kirakták az ágyakra, székekre, s ott nézegették. Másnap beszéltek, hogy a sok felszabott ruha mellett még hány

"türet, tület" vászon van a "sifonér"-ban.

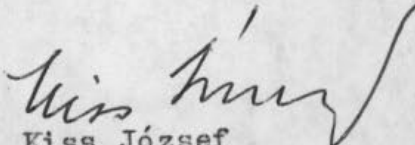
A faluban rangot jelentett, hogy melyik lánynak mennyi vászna van. Egyes családoknál még ma is található vászon felcsavarva, felvágatlanul a szekrényben. Ez a multnak egy ittmaradt, szinte hamisítatlan része. Olyan, mint egy tiszta forrás, mint egy oázis, mint egy "természetvédelmi" terület.

Egy-egy türet vászonban vagy egy marék kenderben mennyi munka, fáradság, verejték, egyuttal szépség is van. S ezek az értékek fognak, vesznek évről-évre.

A honismereti szakköröknek feladata, hogy összegyűjtsék a fellelhető értékeket s őrizzék meg az utókor számára.

Kutason még található sok tárgyi emlék ~~özv.~~ Tóth Andornénál és id. Váradi Józsefnél még teljes egészében fellelhetők a kenderfeldolgozásával kapcsolatos munkaeszközök, tárgyak fent a padlás-szon vagy a pajta, a félszer egyik-egyik zugában kiteve az elkallódásnak, az enyészetnek. Hogy ezeket a tárgyakat láthattam, a kenderfeldolgozását, a kendervászon felhasználását lejegyezhettem, nekik mondok elsősorban hálás köszönetet, akik túl a hetven és nyolcvan életévükön, teljes szellemi frissességgel mondták el részben mindazokat, melyeket feljegyezgetve, bizonyosan sok hiányossággal leírtam azzal a szándékkal, hogy egyszer valaki - egyszerű érdeklődő vagy tudományos kutatást végző - oly szeretettel és érdeklődéssel olvassa, mint én hallgattam és leírtam.

Kutas, 1971 évi június hó

Kiss József
ny. ált. isk. igazgató.

Somogy megyei Múzeumok

Igazgatósága

/Knézy Judit muzeológus/

K a p o s v á r

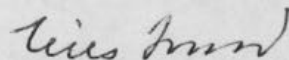
Rippl-Rónai tér

Mellékelten küldöm a pályamunkát 2 példányban az elkészített rajzokkal. A megbeszélés alapján a fényképezés megtörtént. A fényképeket kb. 10 nap múlva tudom csak küldeni, mert akkorra lesznek készen.

Amihelyt megkapom, azonnal küldöm a kiegészítésekkel együtt.

Kutas, 1971 július 29.

Tisztelettel;

Kiss József
ny. ált. isk. igazgató.